

CHARLOTTENLUND – DANMARKS MEST BESØGTE SKOV

AF
SKOVRIDER K. WAAGE SØRENSEN
JÆGERSBORG STATSSKOVDISTRIKT

I Gentofte Kommune, mindre end 8 km fra Rådhuspladsen, ligger en lille perle kendt af mange fra en flygtig passage: Charlottenlund Skov.

Når man i gamle dage drog fra "stadens kvalmfulde mure" nordpå, var landskabet fladt, frodigt men kedeligt. Grundlaget for den driftige landbrugskultur var i høj grad "natmændenes" gødende virksomhed, når byens naturlige overskud blev samlet ind og kørt på markerne. Den kvalmfulde luft har strakt sig et godt stykke uden for byen. Rejsen fortsatte ud ad lige veje uden formildende bakker, indtil man ved Kgs. Lyngby og Gentofte mødte det kuperede nordsjællandske landskab for første gang: Søer, bakker og skove. Der er ikke noget at sige til, at skiftende konger foretrak disse naturområder for Københavns flade opland.

Kongens sommerslot lå der, hvor Jægersborg Kaserne nu ligger, opført af Chr. d. IV i 1609 i hollandsk renæssance – som Rosenborg – og hed i øvrigt Ibstrup.

Skoven omkring har oprindelig været meget stor. Den har strakt sig fra byen i det mindste til *Skovshoved* og *Boveskov*, den nuværende Dyrehave. Men Københavns enorme brændselsforbrug har reduceret, ja helt udslettet skovene. Fra 1658 ved vi, at Kongen (Frederik III) lod "prisgive" skoven ved Skovshoved til "ildebrændsel" til København.

Når vi i dag har Charlottenlund skyldes det som for Dyrehaven ikke en skovpolitik eller forudseenhed, men kongens hang til fritidssysler. Ibstrup Slot måtte efter datidens skik have en dyrehave. Det blev Ibstrups lille dyrehave, som stort set svarer til Charlottenlund. I 1636 omtales et skovvogterhus i Ibstrup Dyrehave. Det er første gang vi ser skoven nævnt på tryk. Den "rigtige" Dyrehave er ikke opfundet endnu. Den kommer først til i 1669-70.

Fig. 1.
Udsnit af kort over
København i 1600-
tallet. Man ser det
omgivne, åbne
landbrugsland og
fornemmer den
rejsendes første
møde med den
nordsjællandske
natur ved
Charlottenlund.

Naturen har nu været alt for uordentlig, for i de følgende år rettes den til efter datidens skik i aksefaste og formfaste anlæg. Slottet forbindes med sin dyrehave med en allé i en ret linie: Jægersborg Allé, som vi kender den i dag. Og skoven indrettes som en kvadrat med aksefaste hovedveje. Nok var naturen tiltrækkende, men den måtte først indordne sig under barokkens symmetrikrav.

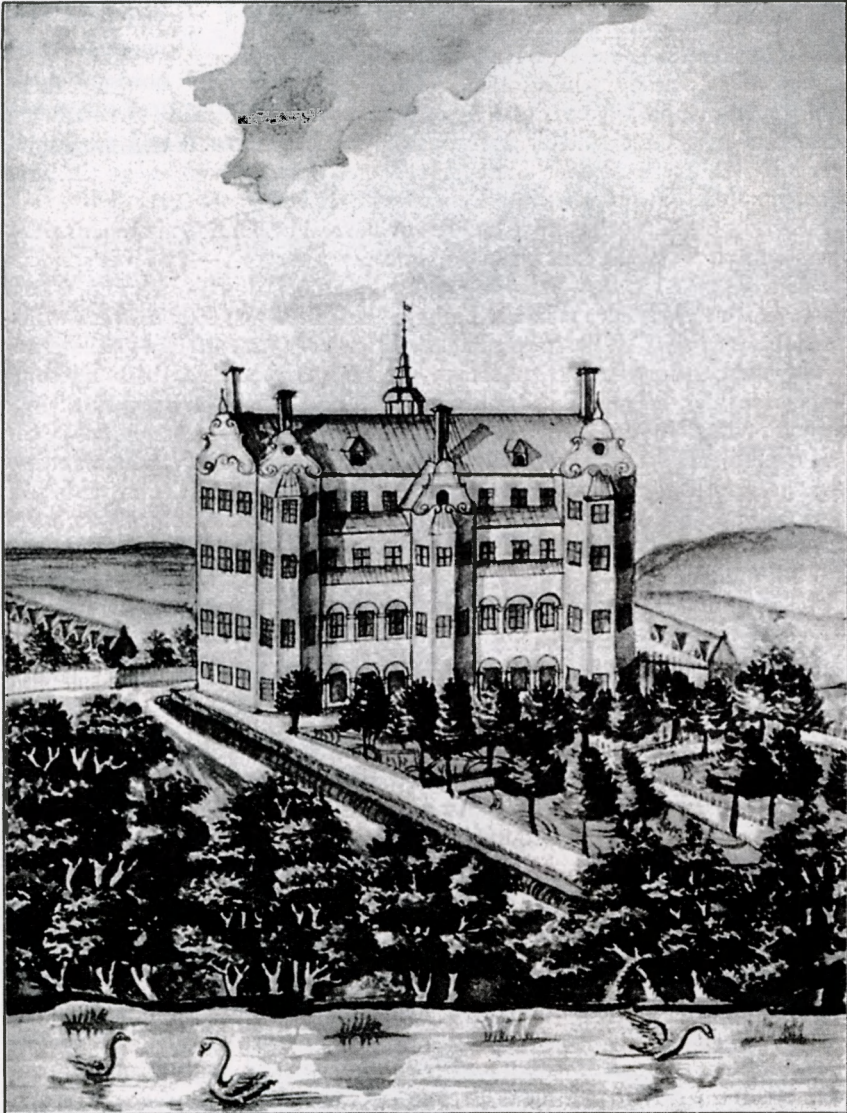

Fig. 2. Ibsstrup Slot på Christian d. V's tid. Håndtegning af Reesen. Her efter Eiler Nystrøm.

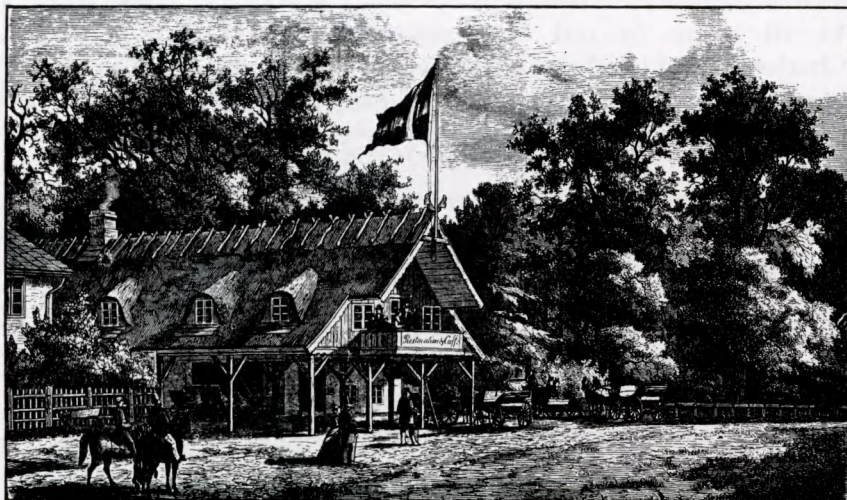

Fig. 3. "Over Stalden". Træsnit fra ca. 1860. Her efter Eiler Nystrøm.

Ibstrup Dyrehave har utvivlsomt – som de fleste af landets skove – bestået af lysåbne bevoksninger med gamle træer og med sparsom opvækst, alt som udtryk for overbenyttelse og manglende tanke for fremtiden. Man må gå ud fra, at denne lille skov i 1600-tallet var særligt hårdt ramt efter Svenskekrigen, hvor også Jægersborg Slot bliver hårdt medtaget af indkvarteringen af fjendtlige tropper. Der har næppe været meget tilbage af skoven.

I 1663 beslutter Frederik d. III at oprette en ny dyrehave ved Frederiksdal og overlader skoven til sin kammertjener Jakob Petersen, der påtog sig et ansvar for at bringe den på fode igen. Hermed begynder en ny æra. For at få det hele til at løbe rundt søger og får kammertjeneren lov til at drive værtshus. Fornøjelsen blev dog kort, for allerede i 1664 falder han i unåde og må forlade landet. Men kimen var sået.

I 1671 overtager Ulrik Frederik Gyldenløve Ibstrup Dyrehave, der herved fik sit andet navn, først i folkemunde, siden officielt: "Gyldenlund".

Udskænkingen har haft mange navne. Da Gyldenløve overtager skoven, hedder den "Freudendahl", mens en tysk rejsebeskrivelse nævner "Kukukholm".

ulovlig virksomhed. I arkivet fandt vi så den gamle Kgl. Resolution af 12. oktober 1737 frem og minsandten, om ikke den virkede. Skovens betjente har stadig et kongeligt privilegium til at beskjenke skovens gæster! Klagen over ubillig konkurrence har været fremført før, og rette myndighed har som bekendt taget endelig stilling hertil i 1737 (fig. 4). Så når blot Jørgen Widén vil love, at han ikke brænder brandevin eller brygger øl selv, er sagen klar. Det er ikke noget, han skal søge om, men en ret han har.

Man forstår trangen til at ville beværte gæsterne i Charlottenlund, thi skoven er landets mest besøgte i forhold til sin størrelse.

Niels Elers Kochs landsdækkende publikumsundersøgelse opgiver ca. 1.2 mio besøg om året, svarende til 16.000 publikumsbesøg pr. ha. Ingen andre skove når tilnærmelsesvis disse højder. Dyrehaven med sine ca. 3 mio besøgende pr. år når ikke mere end 2000 besøg pr. ha – så der er ikke noget at sige til, at den lille skov ser lidt slidt ud.

Også skovens lyst- og jagtvejes historie kan trækkes helt op til i dag. I 1913 ophørte som nævnt opkrævning af bompeng, og vejene. Jægersborg og Blæsenborg alléer overgik til almindelige kommuneveje. Imidlertid havde staten ikke tillid til, at sognerådet kunne vurdere alléernes kulturhistoriske værdi for byen, så det skete ved en deklARATION, hvorefter intet allétræ må fældes uden tilladelse fra lystskovdistriktets skovrider, og kommunen er pligtig til at plante nye træer, når skovrideren forlanger det. Den lokale forstmand gennemgår derfor stadig lyst- og jagtvejen en gang årligt og udsteder påbud om vedligehold.

For nogle år siden foreslog jeg, at kommunen selv overtog dette tilsyn, men mødte massiv modstand. Det er tilsyneladende nemmere at opnå bevilling til pleje af alléen, når kravet beror på en snart 100-årig overenskomst. Opildnet af denne uventede opbakning tog vi rigtig fat, og i dag er næsten halvdelen af Jægersborg Allé fornyet, så den er sikret i et par hundrede år endnu.

Ud over de til skovbetjentene knyttede etableringer har skovens skiftende ejere også bygget lysthuse. Allerede Gyldenløve havde et lille lyststed, som blev ombygget til et kongeligt lysthus, efter at Kongen i 1682 havde taget skoven tilbage. Huset var i 1718 i Kronprins Christians (VI) eje, og der knytter sig en usædvanlig historie hertil.

Fig. 5.
Illustration fra
"John Norcross' Levned og Trekker" af C.P. Rothes 1756.
Her efter Eiler Nystrøm

Under den store nordiske krig søgte en engelsk kaperkaptajn John Norcross at bortføre Kronprinsen under en spadseretur, hvor Norcross' meddelere på slottet havde opsnappet, at kronprinsen gik ud med få ledsagere. Imidlertid havde han forregnet sig, da skoven allerede dengang var så fuld af forlystelsessyge københavnere, at forehavendet ikke lod sig gennemføre.

Samme Kronprins opkaldte skoven efter sin søster Prinsesse Charlotte Amalie: "Charlottenlund" og skænkede ved sin tronbestigelse 1730 skoven og lysthuset til hende. Han opførte det nuværende slot, der bortset fra indkvartering af britiske soldater i 1807 tjente som kongelig sommerbolig helt frem til 1926. I dag huser det statens "Afdeling for Havfiskeri" under Danmarks Fiskeri-Undersøgelser, og parken giver plads til Danmarks Akvarium.

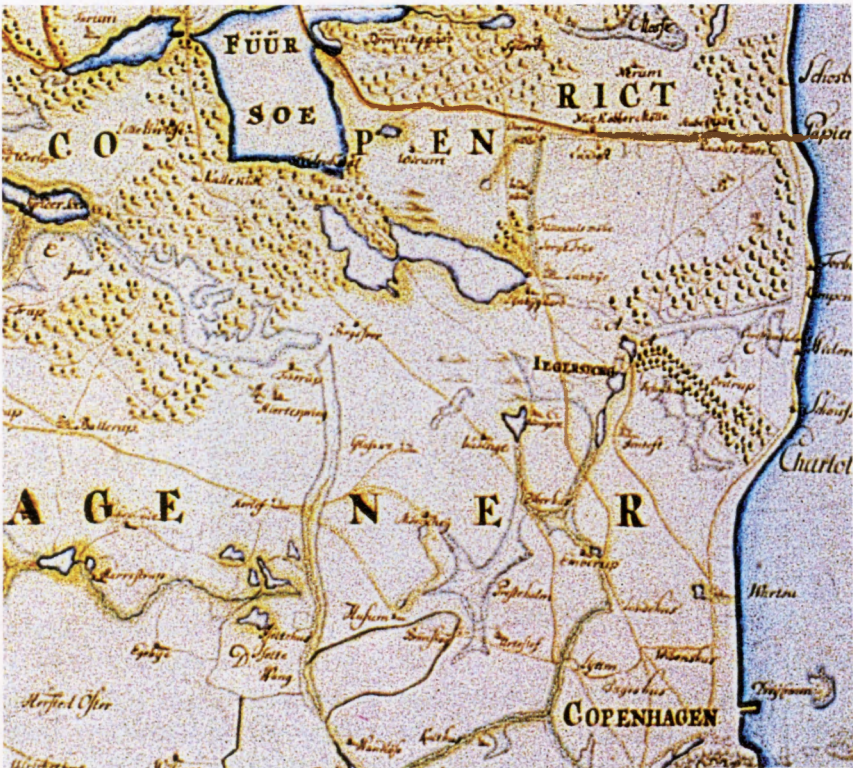

Fig. 6.

Udsnit af Willards kort fra 1720. Skoven er nu omdøbt til Charlottenlund og tegneren er synlig imponeret af Jægersborg Allé.

Charlottenlund, som vi i dag er nødt til at kalde Charlottenlund Skov, fordi byen har "stjålet" navnet, var tidligt centrum for botaniske interesser.

Kongelig botanicus Peder Kylling udgav i 1684 "Catalogus Plantarum" over vækster i Gyldenlund, i alt 404 arter. Vennen Peder Syv sendte i den anledning forfatteren et lille digt om skoven:

Alt af Naturen her rigeligt ydis
 Jorden hun gryller af alle slags Frø
 Det Federvildt vrimler i Luften og frydis
 Fiske oc lyndis i dybeste Sø.

Fig. 7.

Udsnit af Adolf Buus' kort 1843-44. Selv om Jægersborg Slot er revet ned, fornemmes sammenhængen stadig.

De botaniske interesser fortsættes i slotshaven med plantning af adskillige markante træer, og i skoven i planteskoler mm. I 1783 findes en Grannehaug og en Baumhaug, antagelig skovplanteskoler, og i 1795 lægges grunden til Viborgs Arboret, der fører frem til Forstbotanisk Have.

Denne historie er så vel beskrevet i Dansk Dendrologisk Årsskrift 1976 og skal derfor ikke refereres her.

Skovens bevoksninger har som nævnt oprindeligt været lysåben løvskov, antagelig med dyrehavepræg. Tilsyneladende er bevoksningen – i det mindste de store træer – blevet totalt forhuggede under svenkernes belejring i 1658-59, for i modsætning til den nuværende Dyrehave finder vi ikke træer over 350-års alderen. Ifølge driftsplannerne er de ældste ege fra begyndelsen af 1700-tallet.

Fig. 8. Charlottenlund 1871. Radering af Edvard Petersen

Fra Peder Kyllings botanik ved vi, at skoven i 1684 bestod af unge ege med undervækst af hassel, antagelig udtryk for kammertjener Jacob Petersens og Ulrik Frederik Gyldenløves gennemgribende genplantning efter Svenskekrigene. Driftsplanens alder på de ældste bevoksninger er opgjort til fødselsår 1720. Alderen er overført fra plan til plan fra 1831, hvor de må have været skønnet.

Den tilsyneladende nøjagtighed i planen til trods, er det rimeligt at antage, at der er tale om Gyldenløves reparation på svenskernes hærgen.

Fig. 9. Moderne skovkort over Charlottenlund. De gamle ege i syd er de ældste træer i skoven og stammer antagelig fra Gyldenløves plantninger efter Svenskekrigen.

Med tiden går meget i glemmebogen, og da Skov- og Naturstyrelsen i 1987 lod skoven gennemgå for at finde "oprindelig" skov til "naturskogsstrategien", udpegedes bevoksningen i skovens sydlige udkant, nu registreret som 282 år gamle ege, som "Naturskov, muligvis oprindelig". Det romantiske natursyns værste fjende er gode arkiver.

Bevoksningen på ca. 8 ha har i de allerseneste år gennemgået en forandring, da elmesygen har fjernet store dele af indblandingen, men egne bevares så længe som muligt.

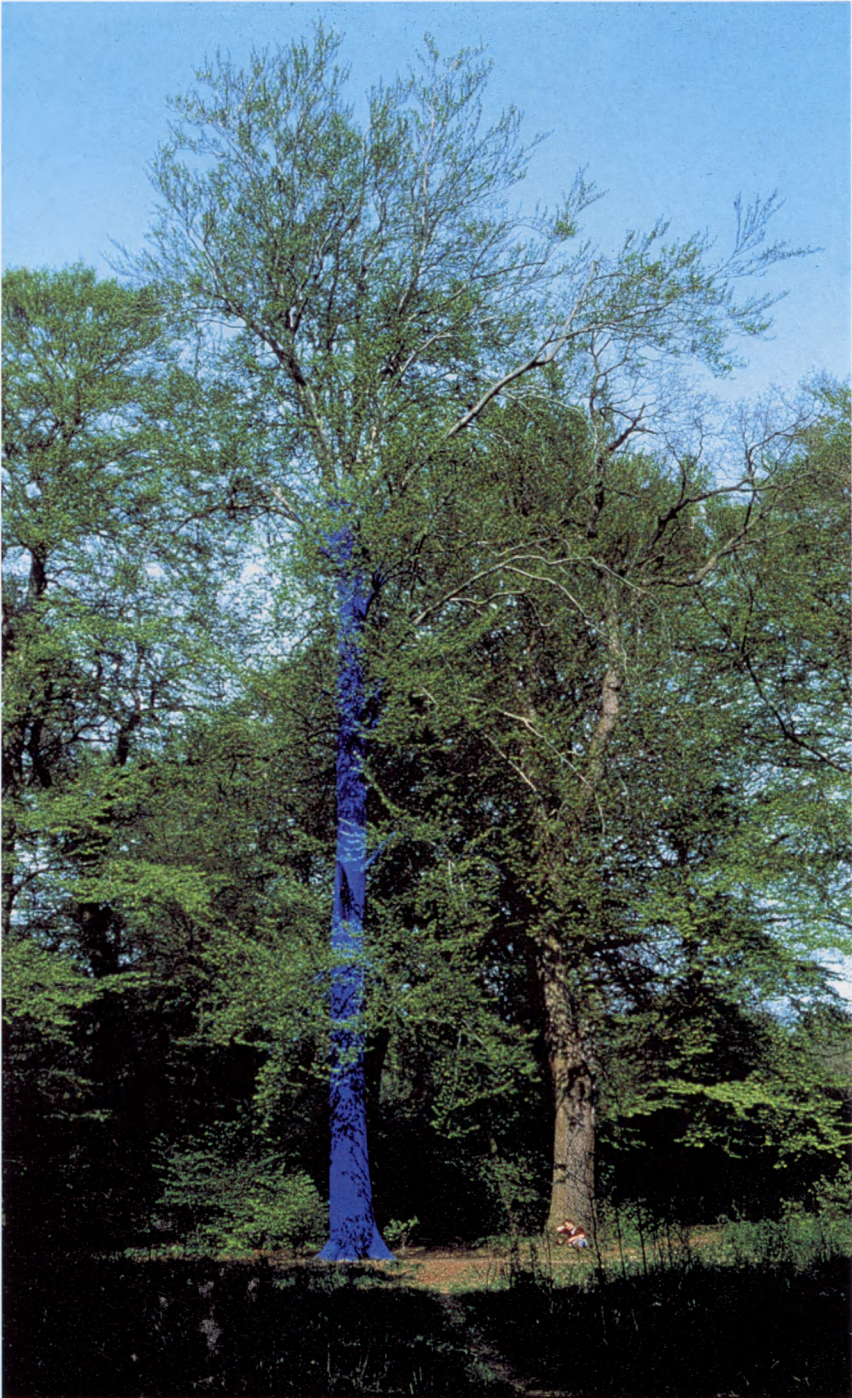

Fig. 10. Det blå træ fotograferet straks efter udspring i 1988

Et par elever ved Akademiet for de Skjønne Kunster bad i 1988 om lov til som led i undervisningen at male et træ blå med vandopløselige farver. De fik lov, og vi andre fik en oplevelse. Seks politiudrykninger og en klagestorm, der imidlertid efter 14 dage blev til underholdning og glæde for mange. Egentlig var det ganske kønt. Hermed videregives idéen til Arboretets forædlingsarbejde.

Skoven som helhed drives i dag udelukkende som lystskov, og foryngelsen sker overalt med en nærmest plenderwaldagtig umærkelig selvfor yngelse. Undtaget herfra er et par huller efter elm.

Det store publikumspres og åbningen som "hundeskov" gør, at vildtrykket helt er ophørt. Foryngelsen er derfor villig. Problemerne i denne driftsform synes væsentligst at være, at skygetræet bøg på langt sigt vil blive dominerende. Egen kræver hjælp, hvis næste generation skal vinde med.

Lystskovdriften rummer her som alle andre steder konflikter mellem bevaring af de store, gamle monumentaltræer og det enorme publikumspres. Træernes sammenbrud, nedfaldne grene og stormfald er reelle risici. Faktisk er det gået galt her. I 1930 blev Herbert Pundiks bror på vej til skole dræbt af en egegren. Ulykken gav anledning til indstiftelsen af Pundiks mindelegat ved Ordrup Gymnasium.

Af kuriositeter i skoven kan nævnes et par *Quercus cerris* fra Viborgs Arboret nord for Skovriderkroen – og så det blå træ, der nu helt har mistet farven.

LITTERATUR:

Christensen, F. Günther, 1976: Viborgs Arboret. Dansk Dendrologisk Årsskrift bd. 3, s. 32.

Jægersborg Skovdistrikt: Driftsplaner og arkiv.

Koch, Niels Elers, 1980: Skovens Friluftsfunktion i Danmark, Bind 2.

Møller, Peter Friis: 1987, Overvågning af naturskov

Nystrøm, Eiler, 1938: Fra Nordsjællands Øresundskyst.

Pedersen, Halvor, 1987: Hotel Skovriderkroen 1937-87. Særtryk.

Traps Danmark, 1920: Bd. 2 side 277 ff.